

Izračunavanje nekih konačnih suma

Nevzeta Karać^a, Alma Šehanović^b

^a Gimnazija "Meša Selimović", Tuzla

^b Gimnazija "Meša Selimović", Tuzla

Sažetak: U matematici se često, na svim nivoima obrazovanja, ukaže potreba za nalaženje nekih konačnih suma. Želja nam je da u ovom radu pokažemo kako se izračunavaju neke konačne sume, što je ilustrovano nizom zanimljivih zadataka prilagođenih učenicima srednjih škola.

1. Uvod

Često u testovima logičkog tipa i različitim enigmatskim časopisima možemo naći zadatak sličan sljedećem.

Zadatak. Napisati sljedeći član u nizu brojeva

$$3, \frac{5}{2}, \frac{7}{3}, \frac{9}{4}, \frac{11}{5}, \dots$$

Rješenje: Problem se svodi na određivanje općeg člana datog niza. Kako je

$$\begin{aligned} a_1 &= 3 = \frac{2 \cdot 1 + 1}{1}, \\ a_2 &= \frac{5}{2} = \frac{2 \cdot 2 + 1}{2}, \\ a_3 &= \frac{7}{3} = \frac{2 \cdot 3 + 1}{3}, \\ a_4 &= \frac{9}{4} = \frac{2 \cdot 4 + 1}{4}, \\ a_5 &= \frac{11}{5} = \frac{2 \cdot 5 + 1}{5}, \\ &\vdots \end{aligned}$$

opći član niza $3, \frac{5}{2}, \frac{7}{3}, \frac{9}{4}, \frac{11}{5}, \dots$ je $a_n = \frac{2n+1}{n}$, pa je $a_6 = \frac{13}{6}$. □

Ovaj postupak možemo uspješno primijeniti na izračunavanje nekih konačnih suma. U nastavku navodimo nekoliko primjera u kojima ćemo koristiti i poznate sume potencija prirodnih brojeva:

$$S_1 = 1 + 2 + 3 + \dots + n = \frac{n(n+1)}{2}, \tag{1}$$

Ciljna skupina: srednja škola

Rad preuzet: 2018.

Kategorizacija: Stručni rad

Email adrese: nevzeta.karac@hotmail.com (Nevzeta Karać), alma.sehanovic@gmail.com (Alma Šehanović)

<https://matematickitalent.mk> objaveno na 10.12.2022

$$S_2 = 1^2 + 2^2 + 3^2 + \dots + n^2 = \frac{n(n+1)(2n+1)}{6}, \quad (2)$$

$$S_3 = 1^3 + 2^3 + 3^3 + \dots + n^3 = \frac{n^2(n+1)^2}{4}, \quad (3)$$

$$S_4 = \frac{n(n+1)(2n+1)(3n^2+3n-1)}{30}, \quad (4)$$

te sumu prvih n članova geometrijskog niza

$$S_n = a_1 + a_1q + \dots + a_1q^{n-1} = a_1 \frac{1-q^n}{1-q}. \quad (5)$$

2. Izračunavanje nekih konačnih suma

Primjer 2.1. *Izračunati sumu:* $S = -1 + 2 + 7 + 14 + 23 + \dots + 1598$.

Rješenje: Posmatrajmo niz $-1, 2, 7, 14, 23, \dots$. Tada je

$$\begin{aligned} a_1 &= -1 = 1^2 - 2, \\ a_2 &= 2 = 2^2 - 2, \\ a_3 &= 7 = 3^2 - 2, \\ a_4 &= 14 = 4^2 - 2, \\ a_5 &= 23 = 5^2 - 2, \\ &\vdots \end{aligned}$$

Opći član niza $-1, 2, 7, 14, 23, \dots$ je $a_n = n^2 - 2$, pa traženu sumu S možemo predstaviti u obliku

$$\begin{aligned} S &= -1 + 2 + 7 + 14 + 23 + \dots + 1598 \\ &= (1^2 - 2) + (2^2 - 2) + (3^2 - 2) + (4^2 - 2) + \dots + (40^2 - 2) \\ &= 1^2 + 2^2 + 3^2 + 4^2 + \dots + 40^2 - 40 \cdot 2, \end{aligned}$$

odnosno, koristeći (2)

$$S = \frac{40 \cdot 41 \cdot 81}{6} - 40 \cdot 2 = 22060.$$

□

Primjer 2.2. *Izračunati sumu:* $S = 1 + 12 + 45 + 112 + \dots + 3312$.

Rješenje: Posmatrajmo niz $1, 12, 45, 112, \dots$. Primjetimo da je

$$\begin{aligned} a_1 &= 1 = 1 \cdot 1^2, \\ a_2 &= 12 = 3 \cdot 2^2, \\ a_3 &= 45 = 5 \cdot 3^2, \\ a_4 &= 112 = 7 \cdot 4^2, \\ &\vdots \end{aligned}$$

Opći član ovog niza je $a_n = (2n-1)n^2 = 2n^3 - n^2$, pa traženu sumu S možemo napisati u obliku

$$\begin{aligned} S &= 1 + 12 + 45 + 112 + \dots + 3312 \\ &= 2 \cdot 1^3 - 1^2 + 2 \cdot 2^3 - 2^2 + 2 \cdot 3^3 - 3^2 + 2 \cdot 4^3 - 4^2 + \dots + 2 \cdot 12^3 - 12^2 \\ &= 2(1^3 + 2^3 + 3^3 + 4^3 + \dots + 12^3) - (1^2 + 2^2 + 3^2 + 4^2 + \dots + 12^2). \end{aligned}$$

Sada, koristeći (2) i (3) dobijamo da je

$$S = 12168 - 650 = 11518 .$$

□

Primjer 2.3. Izračunati sumu: $S = \frac{3}{2} + \frac{9}{4} + \frac{33}{8} + \frac{129}{16} + \dots + \frac{131073}{512}$.

Rješenje: U nizu $\frac{3}{2}, \frac{9}{4}, \frac{33}{8}, \frac{129}{16}, \dots$ je:

$$\begin{aligned} a_1 &= \frac{3}{2} = \frac{2+1}{2} = \frac{2^1+1}{2^1}, \\ a_2 &= \frac{9}{4} = \frac{8+1}{4} = \frac{2^3+1}{2^2}, \\ a_3 &= \frac{33}{8} = \frac{32+1}{8} = \frac{2^5+1}{2^3}, \\ a_4 &= \frac{129}{16} = \frac{128+1}{16} = \frac{2^7+1}{2^4}, \\ &\vdots \end{aligned}$$

Uočavamo da je opći član ovog niza $a_n = \frac{2^{2n-1}+1}{2^n}$. Koristeći to i (5) sumu S možemo predstaviti u obliku

$$\begin{aligned} S &= \frac{3}{2} + \frac{9}{4} + \frac{33}{8} + \frac{129}{16} + \dots + \frac{131073}{512} \\ &= \frac{2+1}{2} + \frac{2^3+1}{2^2} + \frac{2^5+1}{2^3} + \frac{2^7+1}{2^4} + \dots + \frac{2^{17}+1}{2^9} \\ &= 1 + \frac{1}{2} + \frac{2^3}{2^2} + \frac{1}{2^2} + \frac{2^5}{2^3} + \frac{1}{2^3} + \frac{2^7}{2^4} + \frac{1}{2^4} + \dots + \frac{2^{17}}{2^9} + \frac{1}{2^9} \\ &= (1 + 2 + 2^2 + 2^3 + \dots + 2^8) + \left(\frac{1}{2} + \frac{1}{2^2} + \frac{1}{2^3} + \frac{1}{2^4} + \dots + \frac{1}{2^9} \right) \\ &= \frac{1(1-2^9)}{1-2} + \frac{\frac{1}{2}(1-\frac{1}{2^9})}{1-\frac{1}{2}} = 2^9 - 1 + 1 - \frac{1}{2^9} = \frac{2^{18}-1}{2^9} . \end{aligned}$$

□

Primjer 2.4. Izračunati sumu: $S = \frac{1}{5} + \frac{1}{45} + \frac{1}{117} + \frac{1}{221} + \dots + \frac{1}{4076357}$.

Rješenje: Niz $\frac{1}{5}, \frac{1}{45}, \frac{1}{117}, \frac{1}{221}, \dots$ možemo napisati u obliku

$$\frac{1}{1 \cdot 5}, \frac{1}{5 \cdot 9}, \frac{1}{9 \cdot 13}, \frac{1}{13 \cdot 17}, \dots$$

Opći član ovog niza je $a_n = \frac{1}{(4n-3)(4n+1)}$. Rastavljujući na parcijalne sabirke dobijamo

$$\frac{1}{(4n-3)(4n+1)} = \frac{1}{4} \left(\frac{1}{(4n-3)} - \frac{1}{(4n+1)} \right) ,$$

pa je

$$\begin{aligned}\frac{1}{1 \cdot 5} &= \frac{1}{4} \left(1 - \frac{1}{5} \right), \\ \frac{1}{5 \cdot 9} &= \frac{1}{4} \left(\frac{1}{5} - \frac{1}{9} \right), \\ \frac{1}{9 \cdot 13} &= \frac{1}{4} \left(\frac{1}{9} - \frac{1}{13} \right), \\ \frac{1}{13 \cdot 17} &= \frac{1}{4} \left(\frac{1}{13} - \frac{1}{17} \right), \\ &\vdots \\ \frac{1}{2017 \cdot 2021} &= \frac{1}{4} \left(\frac{1}{2017} - \frac{1}{2021} \right).\end{aligned}$$

Dakle, traženu sumu S možemo napisati u obliku

$$\begin{aligned}S &= \frac{1}{1 \cdot 5} + \frac{1}{5 \cdot 9} + \frac{1}{9 \cdot 13} + \frac{1}{13 \cdot 17} + \cdots + \frac{1}{2017 \cdot 2021} \\ &= \frac{1}{4} \left(1 - \frac{1}{5} + \frac{1}{5} - \frac{1}{9} + \frac{1}{9} - \frac{1}{13} + \frac{1}{13} - \frac{1}{17} + \cdots + \frac{1}{2017} - \frac{1}{2021} \right) = \frac{1}{4} \left(1 - \frac{1}{2021} \right) = \frac{505}{2021}.\end{aligned}$$

□

Primjer 2.5. Izračunati sumu: $S = \frac{3}{4} + \frac{5}{36} + \frac{7}{144} + \frac{9}{400} + \cdots + \frac{21}{12100}$.

Rješenje: Posmatrajmo niz $\frac{3}{4}, \frac{5}{36}, \frac{7}{144}, \frac{9}{400}, \dots$. U njemu je:

$$\begin{aligned}a_1 &= \frac{3}{4} = \frac{2 \cdot 1 + 1}{1^2 \cdot 2^2}, \\ a_2 &= \frac{5}{36} = \frac{2 \cdot 2 + 1}{2^2 \cdot 3^2}, \\ a_3 &= \frac{7}{144} = \frac{2 \cdot 3 + 1}{3^2 \cdot 4^2}, \\ a_4 &= \frac{9}{400} = \frac{2 \cdot 4 + 1}{4^2 \cdot 5^2}, \\ &\vdots\end{aligned}$$

Uočavamo da je opći član datog niza $a_n = \frac{2n+1}{n^2(n+1)^2}$. Rastavljajući na parcijalne sabirke imamo

$$\frac{2n+1}{n^2(n+1)^2} = \frac{1}{n^2} - \frac{1}{(n+1)^2},$$

pa je tražena suma

$$\begin{aligned}S &= \frac{3}{4} + \frac{5}{36} + \frac{7}{144} + \frac{9}{400} + \cdots + \frac{21}{12100} \\ &= \frac{2 \cdot 1 + 1}{1^2 \cdot 2^2} + \frac{2 \cdot 2 + 1}{2^2 \cdot 3^2} + \frac{2 \cdot 3 + 1}{3^2 \cdot 4^2} + \frac{2 \cdot 4 + 1}{4^2 \cdot 5^2} + \cdots + \frac{2 \cdot 10 + 1}{10^2 \cdot 11^2} \\ &= \frac{1}{1^2} - \frac{1}{2^2} + \frac{1}{2^2} - \frac{1}{3^2} + \frac{1}{3^2} - \frac{1}{4^2} + \frac{1}{4^2} - \frac{1}{5^2} + \cdots + \frac{1}{10^2} - \frac{1}{11^2} \\ &= 1 - \frac{1}{121} = \frac{120}{121}.\end{aligned}$$

□

<https://matemackitalent.mk> objaveno na 10.12.2022

Primjer 2.6. Izračunati sumu: $S = \frac{1}{3\sqrt{1}+1\sqrt{3}} + \frac{1}{5\sqrt{3}+3\sqrt{5}} + \frac{1}{7\sqrt{5}+5\sqrt{7}} + \dots + \frac{1}{81\sqrt{79}+79\sqrt{81}}$.

Rješenje: Prvo primijetimo da je

$$S = \sum_{n=1}^{40} a_n,$$

za $a_n = \frac{1}{(2n+1)\sqrt{2n-1} + (2n-1)\sqrt{2n+1}}$. Racionalisanjem dobijamo da je

$$\begin{aligned} a_n &= \frac{1}{(2n+1)\sqrt{2n-1} + (2n-1)\sqrt{2n+1}} \cdot \frac{(2n+1)\sqrt{2n-1} - (2n-1)\sqrt{2n+1}}{(2n+1)\sqrt{2n-1} - (2n-1)\sqrt{2n+1}} \\ &= \frac{(2n+1)\sqrt{2n-1} - (2n-1)\sqrt{2n+1}}{[(2n+1)\sqrt{2n-1}]^2 - [(2n-1)\sqrt{2n+1}]^2} = \frac{(2n+1)\sqrt{2n-1} - (2n-1)\sqrt{2n+1}}{(2n+1)^2(2n-1) - (2n-1)^2(2n+1)} \\ &= \frac{(2n+1)\sqrt{2n-1} - (2n-1)\sqrt{2n+1}}{2(2n+1)(2n-1)} = \frac{1}{2} \left(\frac{\sqrt{2n-1}}{2n-1} - \frac{\sqrt{2n+1}}{2n+1} \right), \end{aligned}$$

odakle je

$$\begin{aligned} S &= \frac{1}{3\sqrt{1}+1\sqrt{3}} + \frac{1}{5\sqrt{3}+3\sqrt{5}} + \frac{1}{7\sqrt{5}+5\sqrt{7}} + \dots + \frac{1}{81\sqrt{79}+79\sqrt{81}} \\ &= \frac{1}{2} \left(\frac{\sqrt{1}}{1} - \frac{\sqrt{3}}{3} + \frac{\sqrt{3}}{3} - \frac{\sqrt{5}}{5} + \frac{\sqrt{5}}{5} - \frac{\sqrt{7}}{7} + \dots + \frac{\sqrt{79}}{79} - \frac{\sqrt{81}}{81} \right) \\ &= \frac{1}{2} \left(1 - \frac{1}{9} \right) = \frac{4}{9}. \end{aligned}$$

□

Primjer 2.7. Izračunati sumu: $S_n = 1 + 2x + 3x^2 + 4x^3 + \dots + (n+1)x^n$.

Rješenje: 1

Ako je $x = 1$, suma je

$$S_n = \frac{(n+1)(n+2)}{2}.$$

Neka je $x \neq 1$. Sumu S_n možemo napisati u obliku

$$\begin{aligned} S_n &= (1 + x + x^2 + x^3 + \dots + x^n) + (x + 2x^2 + 3x^3 + \dots + nx^n) \\ &= (1 + x + \dots + x^n) + (x + x^2 + \dots + x^n) + (x^2 + 2x^3 + \dots + (n-1)x^n) \\ &= (1 + x + \dots + x^n) + (x + x^2 + \dots + x^n) + \\ &\quad (x^2 + x^3 + \dots + x^n) + \dots + (x^{n-1} + x^n) + x^n. \end{aligned}$$

Sada, koristeći (5) dobijamo da je

$$\begin{aligned} S_n &= \frac{1(x^{n+1}-1)}{x-1} + \frac{x(x^n-1)}{x-1} + \frac{x^2(x^{n-1}-1)}{x-1} + \dots + \frac{x^{n-1}(x^2-1)}{x-1} + \frac{x^n(x-1)}{x-1} \\ &= \frac{x^{n+1}-1 + x^{n+1}-x + x^{n+1}-x^2 + \dots + x^{n+1}-x^{n-1} + x^{n+1}-x^n}{x-1} \\ &= \frac{(n+1)x^{n+1} - (1 + x + x^2 + \dots + x^{n-1} + x^n)}{x-1} = \frac{(n+1)x^{n+1} - \frac{(x^{n+1}-1)}{x-1}}{x-1}, \end{aligned}$$

odnosno

$$S_n = \frac{(nx - n + x - 2)x^{n+1} + 1}{(x-1)^2}.$$

Rješenje: 2

Tražena suma S_n je izvod sume

$$1 + x + x^2 + x^3 + x^4 + \dots + x^n + x^{n+1} \stackrel{(5)}{=} \frac{x^{n+2} - 1}{x - 1}.$$

Derivacijom dobijamo

$$(1 + x + x^2 + x^3 + x^4 + \dots + x^n + x^{n+1})' = \left(\frac{x^{n+2} - 1}{x - 1} \right)',$$

odnosno

$$\begin{aligned} S_n &= 1 + 2x + 3x^2 + 4x^3 + \dots + nx^{n-1} + (n+1)x^n \\ &= \frac{(n+2)x^{n+1}(x-1) - x^{n+2} + 1}{(x-1)^2} = \frac{(nx - n + x - 2)x^{n+1} + 1}{(x-1)^2}. \end{aligned}$$

□

Primjer 2.8. Izračunati sumu: $S_n = 1 + 3x + 5x^2 + 7x^3 + \dots + (2n+1)x^n$.

Rješenje: 1

Ako je $x = 1$, onda je

$$S_n = (n+1)^2.$$

Neka je $x \neq 1$. Množenjem tražene sume S_n sa x ($x \neq 0$) i koristeći (5) dobijamo da je

$$\begin{aligned} S_n - xS_n &= 1 + 2x + 2x^2 + 2x^3 + \dots + 2x^n - (2n+1)x^{n+1} \\ &= 1 - (2n+1)x^{n+1} + 2x(1 + x + x^2 + \dots + x^{n-1}) \\ &= 1 - (2n+1)x^{n+1} + 2x \frac{1-x^n}{1-x}. \end{aligned}$$

Dakle,

$$(1-x)S_n = 1 - (2n+1)x^{n+1} + 2x \frac{1-x^n}{1-x},$$

pa je

$$S_n = \frac{1+x - (2n+3)x^{n+1} + (2n+1)x^{n+2}}{(1-x)^2}.$$

Rješenje: 2

Sumu S_n možemo napisati u obliku

$$\begin{aligned} S_n &= 1 + 3x + 5x^2 + 7x^3 + \dots + (2n+1)x^n \\ &= 1 + x + x^2 + x^3 + \dots + x^n + 2x + 4x^2 + 6x^3 + \dots + 2nx^n \\ &= \underbrace{1 + x + x^2 + x^3 + \dots + x^n}_{S_1} + 2x \underbrace{(1 + 2x + 3x^2 + \dots + nx^{n-1})}_{S_2}. \end{aligned}$$

Primijetimo da je

$$S_1 \stackrel{(5)}{=} \frac{x^{n+1} - 1}{x - 1} \quad \text{i} \quad S_2 = (S_1)' ,$$

pa je

$$\begin{aligned} S_n &= \frac{x^{n+1} - 1}{x - 1} + 2x \left(\frac{x^{n+1} - 1}{x - 1} \right)' = \frac{x^{n+1} - 1}{x - 1} + 2x \frac{(n+1)x^n(x-1) - x^{n+1} + 1}{(x-1)^2} \\ &= \frac{1 + x - (2n+3)x^{n+1} + (2n+1)x^{n+2}}{(1-x)^2} . \end{aligned}$$

□

Primjer 2.9. Izračunati sumu: $S_n = x + x^2(1+x) + x^3(1+x+x^2) + \dots + x^n(1+x+x^2 + \dots + x^{n-1})$.

Rješenje: Neka je $x \neq 1$. Koristeći (5) traženu sumu S_n možemo napisati u obliku

$$\begin{aligned} S_n &= x \cdot \frac{x-1}{x-1} + x^2 \cdot \frac{x^2-1}{x-1} + x^3 \cdot \frac{x^3-1}{x-1} + \dots + x^n \cdot \frac{x^n-1}{x-1} \\ &= \frac{x}{x-1} [x-1 + x(x^2-1) + x^2(x^3-1) + \dots + x^{n-1}(x^n-1)] \\ &= \frac{x}{x-1} [(x+x^3+x^5+\dots+x^{2n-1}) - (1+x+x^2+\dots+x^{n-1})] \\ &= \frac{x}{x-1} \left(\frac{x^{2n+1}-x}{x^2-1} - \frac{x^n-1}{x-1} \right) = \frac{x^{n+1}(x^{n+1}-x-1)+x}{(x-1)^2(x+1)} . \end{aligned}$$

□

Primjer 2.10.

a) Izračunati sumu $S_n = \frac{1}{2} + \frac{3}{2^2} + \frac{5}{2^3} + \frac{7}{2^4} + \dots + \frac{2n-1}{2^n}$;

b) Odrediti $\lim_{n \rightarrow \infty} S_n$.

Rješenje: a) Posmatrajmo razliku

$$\begin{aligned} S_n - 2S_n &= \frac{1}{2} + \frac{3}{2^2} + \frac{5}{2^3} + \frac{7}{2^4} + \dots + \frac{2n-1}{2^n} - 1 - \frac{3}{2} - \frac{5}{2^2} - \frac{7}{2^3} - \dots - \frac{2n-1}{2^{n-1}} \\ &= -1 - \frac{2}{2} - \frac{2}{2^2} - \frac{2}{2^3} - \dots - \frac{2}{2^{n-1}} + \frac{2n-1}{2^n} \\ &= -1 - \left(1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{2^2} + \dots + \frac{1}{2^{n-2}} \right) + \frac{2n-1}{2^n} = -3 + \frac{2n+3}{2^n} . \end{aligned}$$

$$\text{Dakle, } S_n = 3 - \frac{2n+3}{2^n} .$$

b) Sada je

$$\lim_{n \rightarrow \infty} S_n = \lim_{n \rightarrow \infty} \left(3 - \frac{2n+3}{2^n} \right) = 3 .$$

□

Primjer 2.11. Izračunati: $\lim_{n \rightarrow \infty} \left(\frac{1}{2^0} + \frac{2}{2} + \frac{3}{2^2} + \frac{4}{2^3} + \dots + \frac{n}{2^{n-1}} \right)$.

Rješenje: Neka je

$$S_n = \frac{1}{2^0} + \frac{2}{2} + \frac{3}{2^2} + \frac{4}{2^3} + \dots + \frac{n}{2^{n-1}}.$$

Tada je

$$\frac{1}{2}S_n = \frac{1}{2} + \frac{2}{2^2} + \frac{3}{2^3} + \frac{4}{2^4} + \dots + \frac{n-1}{2^{n-1}} + \frac{n}{2^n}.$$

Koristeći (5) dobijamo da je

$$\begin{aligned} S_n - \frac{1}{2}S_n &= 1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{2^2} + \frac{1}{2^3} + \dots + \frac{1}{2^{n-1}} - \frac{n}{2^n} \\ &= \frac{\frac{1}{2^n} - 1}{\frac{1}{2} - 1} - \frac{n}{2^n} = 2 - \frac{2}{2^n} - \frac{n}{2^n} = 2 - \frac{n+2}{2^n}. \end{aligned}$$

Dakle, $\frac{1}{2}S_n = 2 - \frac{n+2}{2^n}$, pa je

$$\lim_{n \rightarrow \infty} S_n = \lim_{n \rightarrow \infty} \left(4 - \frac{n+2}{2^{n-1}} \right) = 4.$$

□

Primjer 2.12. Izračunati sumu: $S_n = 1 + 11 + 111 + 1111 + \dots + \underbrace{111\dots1}_{n \text{ jedinica}}$.

Rješenje: Broj $\underbrace{111\dots1}_{n \text{ jedinica}}$ možemo napisati u obliku

$$\underbrace{111\dots1}_{n \text{ jedinica}} = \frac{\overbrace{999\dots9}^{n \text{ devetki}}}{9} = \frac{10^n - 1}{9},$$

pa imamo

$$\begin{aligned} S_n &= \frac{10-1}{9} + \frac{10^2-1}{9} + \frac{10^3-1}{9} + \dots + \frac{10^n-1}{9} = \frac{1}{9} (10 + 10^2 + 10^3 + \dots + 10^n) - \frac{n}{9} \\ &= \frac{1}{9} \cdot 10 \cdot \frac{10^n-1}{9} - \frac{n}{9} = \frac{10(10^n-1)}{81} - \frac{n}{9}. \end{aligned}$$

□

Primjer 2.13. Brojevi 49, 4489, 4444889, ... se dobiju tako što se "u sredini" svakog prethodnog broja ubaci broj 48. Dokazati da su svi takvi brojevi potupuni kvadrati prirodnog broja.

Rješenje: Broj 444...888...9 možemo napisati u obliku

$$4 \cdot \underbrace{111\dots1}_{n \text{ jedinica}} \cdot 10^n + 8 \cdot \underbrace{111\dots1}_{n-1 \text{ jedinica}} \cdot 9 = 4 \cdot \underbrace{111\dots1}_{n \text{ jedinica}} \cdot 10^n + 8 \cdot \underbrace{111\dots1}_{n \text{ jedinica}} + 1.$$

Kako je $\underbrace{111\dots1}_{n \text{ jedinica}} = \frac{10^n - 1}{9}$, imamo

$$\begin{aligned} 4 \cdot \underbrace{111\dots1}_{n \text{ jedinica}} \cdot 10^n + 8 \cdot \underbrace{111\dots1}_{n \text{ jedinica}} + 1 &= 4 \cdot \frac{10^n - 1}{9} \cdot 10^n + 8 \cdot \frac{10^n - 1}{9} + 1 \\ &= \frac{4 \cdot 10^{2n} - 4 \cdot 10^n + 8 \cdot 10^n - 8 + 9}{9} = \frac{4 \cdot 10^{2n} + 4 \cdot 10^n + 1}{9} = \left(\frac{2 \cdot 10^n + 1}{3} \right)^2. \end{aligned}$$

□

3. Zadaci za vježbu

Izračunati sume:

1. $S = 2 + 9 + 28 + 65 + 126 + \dots + 8001$.

2. $S = 4 + 18 + 48 + 100 + \dots + 8820$.

3. $S = \frac{1}{10} + \frac{1}{40} + \frac{1}{88} + \frac{1}{154} + \dots + \frac{1}{8188}$.

4. $S = \frac{1}{2\sqrt{1} + 1\sqrt{2}} + \frac{1}{3\sqrt{2} + 2\sqrt{3}} + \frac{1}{4\sqrt{3} + 3\sqrt{4}} + \dots + \frac{1}{225\sqrt{224} + 224\sqrt{225}}$.

5. $S_n = \frac{5}{2} + 5 + \frac{19}{2} + 18 + \dots + \frac{n + 2^{n+1}}{2}$.

6. $S_n = \left(x + \frac{1}{x}\right)^2 + \left(x^2 + \frac{1}{x^2}\right)^2 + \left(x^3 + \frac{1}{x^3}\right)^3 + \dots + \left(x^n + \frac{1}{x^n}\right)^n$, $x \neq \pm 1, n \in \mathbb{N}$.

7. Neka je $\overline{aaa\dots a}$ broj čije su sve cifre a , gdje je $a \neq 0$. Izračunati

$$S = \overline{a} + \overline{aa} + \overline{aaa} + \dots + \underbrace{\overline{aaa\dots a}}_n .$$

Zahvalnost

Zahvaljujemo se profesoru Mehmedu Nurkanoviću za motivaciju i sugestije kojima je pomogao uobličenje ovog rada.

Literatura

- [1] B. Dakić: *Zbirka zadataka za četvrti razred gimnazije*, Element, Zagreb, 1997.
- [2] A. Huskić: *Zbirka zadataka iz matematike za četvrti razred srednjih škola*, Svjetlost, Sarajevo, 2005.
- [3] S. Mintaković: *Zbirka zadataka iz algebre*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1970.
- [4] M. Nurkanović, Z. Nurkanović: *Elementarna matematika*, PrintCom, Tuzla, 2009.
- [5] R. Živković, H. Fatkić, Z. Stupar: *Zbirka zadataka iz matematike*, Svjetlost, Sarajevo, 1987.